

Nr 122.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1923 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen.

(4:e avd.)

Uti en till riksdagen den 16 mars 1923 avlåten proposition (nr 173), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen bilagt kontraktsförslag angives, av statsmedel beviljas ett lån å 4,500,000 kronor, *dels ock*, vid bifall härtill, av sagda belopp såsom anslag å riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland utgifter för kapitalökning anvisa 3,000,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Ovannämnda kontraktsförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

överenskommelse mellan svenska staten samt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen.

Mellan svenska staten samt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen är följande avtal träffat:

§ 1.

Staten förbinder sig att försträcka bolaget 4,500,000 kronor, av vilka 3,000,000 kronor skola tillhandahållas bolaget den 1 juli 1923

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 6 saml. 65 häft. (Nr 122.)

och 1,500,000 kronor den 1 juli 1924. Lånet, vilket skall löpa med fem procent ränta att årligen erläggas den 31 december, skall återbetalas på det sätt, att den 31 december ett vart av åren 1926—1945 såsom ränta och amortering erläggas tillhopa åtta procent av den ursprungliga lånesumman samt den 31 december 1946 då återstående kapitalbelopp jämte ränta. Därest ränta eller annuitet icke erlagts inom tre månader efter föreskriven förfallodag, äger staten, därest annan överenskommelse icke träffas, uppsäga lånet att i dess helhet omedelbart återbetalas.

Till säkerhet för lånet pantsätter bolaget all sin å Spetsbergen befintliga fasta och lösa egendom, däri inbegripet gruvor, och medgiver bolaget, att staten må till säkerhet för sin fordran med förmånsrätt framför varje annan fordran än den i § 4 här nedan angivna erhålla inteckning i bolagets fastigheter och gruvor å Spetsbergen, förlagsinteckning i bolagets lösa egendom därstädes samt varje annan inskrivning till säkerhet för fordran, som kan bliva tillåten i bolagets egendom å Spetsbergen enligt de bestämmelser, som kunna komma att reglera rättsförhållandena därstädes. Bolaget förbinder sig att, om staten så påfordrar, å den eller de reverser, bolaget kommer att för lånet utfärda, eller å särskild handling teckna medgivande till dylik inteckning eller inskrivning liksom ock att tillhandahålla staten alla de handlingar, som kunna visa sig erforderliga för vinnande av inteckning eller inskrivning. Kostnaden för inteckning eller inskrivning skall gäldas av bolaget.

§ 2.

Bolaget utfäster sig att, så fort ske kan, vidtaga de ändringar i sin bolagsordning, som härvid fogade bilaga utvisar.

§ 3.

Den i § 5 av avtalet den 27 juni 1921 mellan staten och aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält stadgade förbindelsen för staten att i vissa avseenden icke utöva sin rösträtt i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen upphäves, och åtager sistnämnda bolag sig att anskaffa godkännande härav från aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält eller den, som nu innehar sagda bolags rätt i berörda hänseende.

Staten förbinder sig att vid val av styrelseledamöter, revisorer samt styrelse- och revisorssuppleanter i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen icke utöva rösträtt för de av staten innehavda stamaktierna i bolaget.

§ 4.

Det åligger bolaget att från de personer, som avses i § 6 av nyssnämnda avtal, anskaffa skriftlig utfästelse att för tiden den 1 juli 1923—den 30 juni 1933 tillhandahålla bolaget säkerheter, varå banklån kan erhållas, i enlighet med följande.

Banklånet skall för tiden den 1 juli 1923—den 30 juni 1928 utgöra 750,000 kronor jämte ränta, och skall beloppet därefter minskas med en femtedel varje år, så att det sålunda utgör för tiden den 1 juli 1928—den 30 juni 1929 600,000 kronor, för tiden den 1 juli 1929—den 30 juni 1930 450,000 kronor, o. s. v., allt jämte ränta. Därest nu stadgad skyldighet att tillhandahålla säkerheter icke fullgöres, skall till bolagets förfogande i kontanta penningar ställas de belopp, som motsvara den uteblivna säkerheten.

De i denna paragraf avsedda personer skola för sina förpliktelsers fullgörande ikläda sig ansvar en för alla och alla för en, i den utsträckning — i förhållande till lånets storlek — sådan ansvarighet ålegat dem såsom borgensmän för aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfalts skulder.

Staten medgiver, att till säkerhet för nu omnämnda banklån må i bolagets å Spetsbergen befintliga fastigheter, gruvor och lösa egendom meddelas inteckning, förlagsinteckning eller annan inskrivning med samma förmånsrätt som den, vilken tillkommer staten för den i § 1 i detta kontrakt omnämnda försträckning.

§ 5.

Det åligger vidare bolaget att från aktiebolaget Isfjorden-Belsund anskaffa medgivande, att den sagda bolag för tiden intill den 1 januari 1935 tillkommande rätten till royalty av 50 öre per ton kol, som brytes i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens gruvor, inskränkes så, att royalty skall utgå för en kvantitet av högst 75,000 ton om året.

§ 6.

Statens skyldighet att tillhandahålla bolaget de i § 1 omnämnda belopp inträder icke, förrän bolaget fullgjort sina förpliktelser enligt §§ 2—5 i detta kontrakt.

Det i § 2 av ovanintagna kontraktsförslag omförmälda förslaget till ändrad bolagsordning är av följande lydelse:

Förslag

till

ändringar i bolagsordningen för svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen.

§ 6.

Aktierna skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, vilka sistnämnda skola kunna utgivas till ett belopp av högst 1,350,000 kronor. Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets utdelningsbara vinst intill 6 procent av aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Sedan preferensaktierna erhållit nu stadgad utdelning, äro stamaktierna berättigade till utdelning intill 6 procent om året med rätt att, därest för något år efter den 30 juni 1922 dylik utdelning icke kunnat lämnas, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit. Till därefter överskjutande vinst hava alla aktier lika rätt. Upplöses bolaget, skall innehavare av preferensaktie med förmånsrätt framför stamaktiernas ägare av bolagets tillgångar erhålla aktiens nominella värde jämte nyss angiven utdelning, i den mån den ej guldits, varefter ägare av stamaktie är berättigad till utbekommande av aktiens nominella värde jämte nyss stadgad, ej gulden utdelning. Överskjutande tillgångar skola fördelas lika på samtliga aktier.

I händelse av aktiekapitalets ökning — — — högst 210,000 kronor.

§ 7.

Bolagets styrelse skall bestå av fem eller sju å bolagsstämma för ett år i sänder valda ledamöter jämte lika antal suppleanter, och skola, om styrelseledamöternas antal är fem, tre ledamöter jämte tre suppleanter för dem väljas av ägarna av preferensaktier och två ledamöter jämte två suppleanter för dem väljas av ägarna av stamaktier, samt, om styrelseledamöternas antal är sju, fyra ledamöter jämte fyra suppleanter för dem väljas av ägarna av preferensaktier och tre jämte tre suppleanter för dem av ägarna av stamaktier. Avgående styrelseledamot eller suppleant kan återväljas.

Styrelsen utser inom sig ordförande och vice ordförande. Styrelsen är beslutför, när fyra ledamöter — varav minst två av de utav ägarna

till preferensaktier utsedda — äro tillstädes, såvida dessa äro om beslutet ense, men i annat fall när minst fem ledamöter äro närvarande och däribland minst tre av de utav ägarna av preferensaktier utsedda.

§ 9.

Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper verkställas av tre revisorer, vilka skola på ordinarie bolagsstämma för tiden till nästa ordinarie bolagsstämma utses två jämte två suppleanter för dem av ägarna av preferensaktier samt en jämte en suppleant för honom av ägarna av stamaktier.

§ 11.

Bolagsstämma öppnas — — — rösteantalet antecknas.

Varje preferensaktie berättigar till tre röster och varje stamaktie till en röst.

Vid bolagsstämma — — — ombud föra talan.

I ovanberörda statsrådsprotokoll lämnas av departementschefen bland annat följande redogörelse för spetsbergsfrågans förhistoria och nuvarande läge:

»Sedan det på Spetsbergen arbetande svenska kolbrytningsföretaget råkat i ekonomiska svårigheter, blev, som bekant, för bevarande i svensk ägo av de i bolagets händer befintliga väldiga stenkolstillgångarna, bolaget på sommaren år 1921 rekonstruerat under medverkan från svenska statens sida. Ett nytt bolag, benämnt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, bildades med ett aktiekapital av till en början 4,250,000 kronor, därav 3,000,000 kronor utgjorde likvid för övertagande av det äldre bolagets rörelse och tillgångar, medan 1,250,000 kronor tecknades och kontant inbetalades av svenska staten. Aktiekapitalet ökades sedermera i januari månad 1922 med 750,000 kronor, vilken aktiepost likaledes övertogs av staten. För att ytterligare säkerställa bolagets möjligheter att uppehålla rörelsen träffades anstalter, varigenom vissa privata krediter, vilka det äldre bolaget åtnjutit mot borgen av några dess styrelseledamöter, bundits för tiden intill den 1 juli 1923.

Redan kort tid efter bolagets bildande visade det sig emellertid, att den ekonomiska grund, som sålunda skapats för bolagets verksamhet, var alltför svag. Härtill bidrog — förutom den omständigheten att bolaget hade att från det äldre företaget övertaga skulder till avsevärda

Spetsbergsfrågans förhistoria och nuvarande läge.

belopp — framför allt det efter bolagets startande inträffade starka priset på stenkolk, vilket fullständigt rubbade den vid bolagsbildningen uppgjorda finansplanen. Till följd av dessa och andra omständigheter fick bolaget genast att kämpa med mycket stora ekonomiska svårigheter, kännetecknade framför allt av en permanent brist på nödigt rörelsekapital.

Då jag under sådana omständigheter ansåg nödvändigt, att till ingående prövning upptoges frågan, huru med statens stenkolsintressen å Spetsbergen lämpligen borde för framtiden förfaras, tillkallade jag den 29 maj 1922 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande två sakkunniga personer, ledamoten av riksdagens andra kammare, pensionsfullmäktigen J. B. Eriksson i Grängesberg och verkställande direktören i ingenjörsvetenskapsakademien, kommerserådet A. F. Enström, för att efter samråd med styrelsen för bolaget verkställa utredning och avgiva förslag i dylikt hänseende.

Vid tiden för avlåtandet av statsverkspropositionen till innevarande års riksdag var ifrågavarande utredning ännu icke slutförd. Då emellertid de sakkunniga, enligt vad de meddelat mig, kunde förväntas komma att föreslå åtgärder, som under budgetåret 1923—1924 förutsatte kapitaltillskott från statens sida till belopp av 3,000,000 kronor, fann sig Kungl. Maj:t, på min därom gjorda framställning, böra i statsverkspropositionen under avdelningen »Utgifter för kapitalökning», bil. 4, (punkt 1) föreslå riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för förenämnda ändamål å riksstaten för budgetåret 1923—1924 beräkna ett anslag av 3,000,000 kronor.

Den 1 februari 1923 hava numera de sakkunniga till mig överlämnat ett den 29 därförutgångna januari dagtecknat och av åtskilliga bilagor åtföljt betänkande, innefattande utredning av förberörda spörsmål ur teknisk, kommersiell och ekonomisk synpunkt. Utredningen utmynnar i ett förslag, att staten för stödjande av bolaget skulle under åren 1923 och 1924 bevilja bolaget lån till ett sammanlagt belopp av 4,500,000 kronor, i sammanhang varmed skulle vidtagas vissa ändringar i den för bolaget gällande ordningen, avseende att stärka statens inflytande å bolagets ledning.

Efter remiss hava järnvägsstyrelsen den 10 februari och kommerskollegium den 3 mars 1923 utlåtit sig i saken.

Vidare hava de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i bolagets styrelse, ledamoten av riksdagens andra kammare, landshövdingen S. Lübeck och kommerserådet R. Sohlman, samt den för dem utsedde suppleanten, byråchefen i socialstyrelsen T. Fürst — vilka i enlighet

med Kungl. Maj:ts uppdrag medverkat vid ovannämnda sakkunnigutredning — till mig inkommit med en skrift i anledning av de sakkunnigas förslag.»

De sakkunniga hava till en början angivit de *riktlinjer, efter vilka utredningen verkställts*. Härom anföra de sakkunniga följande:

De sakkunnigas utredning.

»De sakkunniga sammanträdde i juni månad och funno sig därvid föranlättna hemställa till Kungl. Maj:t att uppdraga åt undertecknad Eriksson jämte kommerserådet K. Sidenvall, i egenskap av gruvteknisk expert, att under sommaren 1922 företaga en resa till Spetsbergen för verkställande av vissa nödvändiga lokala undersökningar för utredningens utförande. Resan företogs under tiden den 16 juli—2 augusti 1922.

Under resan träffades avtal med bolaget om avsändande av en provlast kol från den nya gruvan (nr 2). Med statens järnvägar överenskoms vidare om lastens mottagande. Sedan densamma under augusti månad anlänt till Göteborg, företogs genom Sidenvall och undertecknad Enström med biträde av ingenjören Holger Lundberg besiktning av lasten, varvid föranstaltades till en början om sortering av densamma i och för fränskiljande av skifferinblandning samt vidare om utförande av proveldningar med dessa kol såväl å statens järnvägars lokomotiv som i en stationär ångpanneanläggning (vid Göteborgs barnsjukhus).

Genom tillmötesgående från Stockholms gasverk har vidare ett orienterande förkokningsprov med en mindre kvantitet av samma kol kommit till utförande. Nödiga analyser hava utförts av statens provningsanstalt.

Resultaten av Sidenvalls gruvtekniska utredning samt av de under Lundbergs överinseende utförda proveldningarna äro nedlagda i särskilda härtill bifogade rapporter.

Efter hand som de nämnda tekniska resultaten framkommit, hava de sakkunniga under höstens lopp fullföljt sina överläggningar. Genom bolagets försorg hava erforderliga ekonomiska data och uppgifter insamlats, varefter utredningens slutförande ägt rum i samråd med bolagets styrelse och särskilt under nära samverkan med statens representanter i styrelsen, landshövdingen S. Lübeck och kommerserådet R. Sohlman. Vidare har under medverkan av hovrättsrådet Waller utarbetats förslag till de åtgärder av juridisk art, som stå i samband med den föreslagna kapitaltransaktionen.

På grundval av vad som sålunda kunnat i ärendet inhämtas har följande betänkande utarbetats, vilket de sakkunniga härmed till fullgörande av sitt uppdrag hava äran överlämna.»

De sakkunniga hava därefter till frågans belysande ansett sig böra anföra en del *allmänna synpunkter på bränslefrågans läge* i stort sett, särskilt för vårt lands vidkommande. I sådant hänseende uttala sig de sakkunniga på följande sätt:

»De tillförlitligaste uppskattningar man har att tillgå rörande stenkolstillgångarna i världen hämtas ur det från den internationella geologkongressen i Canada år 1913 härstammande arbetet »The coal resources of the world». Enligt

detta uppgår den totala tillgången till (avrundat) 7,398,000 miljoner ton. Med utgångspunkt från en kontinuerligt stegrad världsförbrukning i överensstämmelse med vad de senaste årtiondena visat, beräknas dessa förråd vara uttömda först inom en tidrymd av 6- à 700 år. Anmärkas bör, att de mera noggrant kända tillgångarna likvisst icke uppgå till mera än cirka en tiondel av nyss angivna kvantitet.

Största delen av världstillgångarna befinna sig i Amerika. Vad Europa angår, uppgå enligt den citerade källan tillgångarna till endast 784,000 miljoner ton. Med hänsyn till förbrukningens stegring i Europa beräknas dessa förråds varaktighet till bortåt 300 år. Till i stort sett samma tidrymd kommer man, om man särskilt för sig betraktar de engelska tillgångarna — 190,000 miljoner ton — eller de mellaneuropeiska — 500,000 miljoner ton. Av de senare falla 423,000 miljoner ton på 1913 års Tyskland. En framstående tysk vetenskapsman — Fischer — har för sin del uppskattat samma tillgångar högre och anger en gränstid — hänförd till det dåtida Tyskland och dess produktion — av bortåt 1,000 år.

Spetsbergens stenkollstillgångar uppskattas till 9,000 miljoner ton.

Inom Sveriges egna landamären finnas stenkoll, som allmänt känt, endast i ringa utsträckning, nämligen i Skåne, till en kvantitet av c:a 300 miljoner ton. De svenska förekomsterna på Spetsbergen äro i sin helhet icke fullt undersökta. Den del av desamma, som befinner sig ovan vattenytan på nordsidan av Braganza-bay, där den nuvarande brytningen 1911 upptogs i Sveagruvan, anges i Sidenvalls utredning omfatta totalt 500 miljoner ton, varav för ekonomisk brytning kunde komma ifråga 230 miljoner ton inom en 10 km-rayon och 70 miljoner ton inom en 3 km-rayon. Härtill kommer dels fortsättningen av Braganzafältet söder om fjorden, dels fyndigheter vid Isfjorden, nämligen Pyramidbergs-, Bünsowland- och Erdmannsfälten, vilkas stenkolsinnehåll torde vara av betydliga dimensioner, ehuru ännu icke i tillräcklig grad studerade och utredda. Om pyramidbergskolen är känt, att de till sin natur avvika från de s. k. tertiärkolen i Braganzafältet och sannolikt i t. ex. förkoksningssvavseende förhålla sig olika mot dessa (se nedan).

Stenkollsförbrukningen i Sverige stegrades under åren före världskriget till omkring 5 miljoner ton årligen. Under kriget nedpressades denna förbrukning högst avsevärt och utgör för 1922 endast c:a 2.5 miljoner ton. Till detta resultat hava bidragit, å ena sidan ett under flera år livligt bedrivet vattenkraftsutbygge, å andra sidan de senaste årens starka reduktion i industriens och andra rörelsegrenars energiförbrukning. Av stenkollsförbrukningen 1913 föll c:a 60 procent på industrien. Bland de största förbrukarna må nämnas järn- och stålindustrien med 700,000 ton, pappers- och cellulosaindustrierna med 650,000 ton, sockerindustrien med 175,000 ton, övrig livsmedelsindustri med 300,000 ton o. s. v. Av dessa torde såväl järnindustrien, särskilt vad kraftgenereringen beträffar, som cellulosaindustrien hava i rätt stor utsträckning permanent övergått till andra bränslen eller vattenkraft, vadan deras behov av stenkoll även vid en återvunnen produktion av den omfattning, som år 1913 uppvisade, antagligen kommer att bli betydligt mindre än då var fallet. För järnvägsdriften beräknades stenkollsåtgången 1913 till 1,200,000 ton.

En allt viktigare roll i världens bränsleekonomi spela mineraloljorna, av vilka förbrukningen under de senaste åren ökats i sådan grad, att de viktigaste kända tillgångarna — de amerikanska — enligt olika auktoritativa källor beräknas komma att tryta inom ett eller annat årtionde. För att möta det alltjämt stegrade

behovet av brännolja, av vilka de tyngre bliva allt outhärligare för sjöfarten, de lättare för automobil- och luftfordon, torde man bliva nödsakad att i första rummet anlita stenkolen i och för framställning ur desamma av brännolja, ett problem, som redan har funnit sin tekniska lösning. Härigenom komma sålunda i framtiden att ställas ytterligare stegrade anspråk på stenkolstillgångarna i världen än vad som förut kunnat räknas med. — Huruvida de svenska spetsbergskolen i allmänhet lämpa sig för dylik bearbetning lär ännu icke vara undersökt.

De sakkunniga ingå härefter på ett bedömande av *utsikterna för en ekonomiskt lönande drift av kolbrytningen på Spetsbergen, de små-righeter, som därvid möta, och de utvägar, som erbjuda sig att övervinna dessa svårigheter*. De sakkunnigas uttalande härutinnan är av följande lydelse:

»I bilagda tekniska utredning (bil. 1) har Sidenvall beräknat brytningskostnaderna, dels under förutsättning av att driften fortsättes i något större utsträckning än hittills, sålunda med maximum 102,000 ton per år, dels under antagande av en betydligt ökad produktion, eller till cirka 200,000 ton per år. I förra fallet slutar kalkylen, vilken är grundad på priser och arbetslöner, motsvarande sommarens 1922 nivå, på en kostnad av 12.85 kronor per ton f. o. b. Sveagruvan, exklusive royalty, räntor och avskrivningar. I senare fallet blir motsvarande siffra 11.09 kronor per ton. I bil. 3 och 4¹ återfinnas fullständiga kalkyler beträffande motsvarande cifpris, innefattande kapitalkostnader och frakter. I det första alternativet förutsattes hela kvantiteten — under användande av cirka 3,000 tons fartyg — avskeppad till Göteborg, där kostnaden skulle bliva cirka 24.55 kronor per ton utan ränta på aktiekapitalet. För att täcka den senare posten skulle erfordras ett pris av 27.25 kronor per ton.

Med den större brytningen skulle cifpriset bliva omkring 22.65 kronor per ton utan ränta på aktiekapitalet. Det anses önskvärt att utöver beräknade avskrivningar kunna disponera ytterligare cirka 150,000 kronor för dylikt ändamål. För täckande jämväl av denna post skulle motsvarande pris vara 23.50 kronor per ton. Kan försäljningen inbringa ytterligare någon krona per ton, kan utdelning på aktiekapitalet åstadkommas. Till jämförelse må anföras, att priset på goda engelska ångkol under sistförflutna sommar och höst har hållit sig omkring 26 à 28 kronor per ton cif. Stora förbrukare lära hava kunnat ernå pris i närheten av 25 kronor per ton. Så kallade småkol hava under hösten betingat cirka 21 kronor per ton, i exceptionella fall ändå lägre pris.

Vid bedömandet av spetsbergskolens utsikter på marknaden måste man taga i betraktande deras skiljaktiga egenskaper gent emot vanligen använda engelska kolsorter. Av de tekniska bilagorna framgår i huvudsak följande. Spetsbergskolen, åtminstone de från Sveagruvan, lämpa sig såsom ångkol, ej såsom koks- eller gaskol. För jämförelse komma i främsta rummet bättre engelska stenkol i fråga.

Spetsbergskolen hava ett högt värmevärde, jämförligt med de bästa engelska ångkol, förutsatt att den förekommande skifferinblandningen så långt ske kan

¹ Finnas bifogade detta utlåtande såsom Bil. a och b.

frånskiljes. Spetsbergskolen äro av en lösare konsistens än de engelska och falla lättare sönder, bli stybbiga. Vid förbränning lämna de en slagg, som i vissa fall är besvärande och ställer särskilda krav på eldningens skötsel. Med den förändrade brytningsmetod — införande av förskrämningsmaskiner — som bildar underlaget för de i det föregående anförda beräkningarna, avses att vinna, förutom direkta besparingar i driftkostnader, jämväl den fördelen, att de brutna kolen skola komma fram i större stycken och mindre stybbiga än vad hittills varit fallet. Det beräknas även, att de medföljande större skifferstyckena skola frånskiljas vid brytningen. Man är sålunda berättigad antaga, att härefter kolens kvalitet skall bliva avsevärt förbättrad.

Trots dessa förbättringar och trots kolens obestridligen höga bränslevärde lär man icke kunna undgå att på grund av en likvisst relativt stor stybbighet och de säregna slaggningsegenskaperna få räkna med en underlägsenhet i kvalitet gentemot motsvarande bästa engelska ostkustkol, en differens, som måste komma till uttryck i ett lägre försäljningspris. Den skillnad, som enligt det förut anförda har framkommit mellan jämförliga engelska pris och det i det större brytningsalternativet kalkylerade totala produktionspriset, synes kunna vara tillräcklig för att väl täcka den anförda kvalitetsdifferensen.

Däremot framgår det av det sagda, att, med den brytningskapacitet anläggningen för närvarande har, en konkurrens med engelska kol icke gärna är tänkbar under nu rådande förhållanden.

En viktig faktor vid bedömandet av fraktkostnadernas eventuella variationer utgöra isförhållandena. Tyvärr är det erfarenhetsmaterial, som står till förfogande, mycket ofullständigt och otillförlitligt. Den bästa statistik, som står till buds, torde vara den av danska meteorologiska institutet utgivna översikten »Isförholdene i de arktiske have». Ur detta material har meteorologen C. V. Östman på de sakkunnigas uppdrag verkställt en bearbetning av befintliga uppgifter rörande Spetsbergens västkust, bil. 5. Yttranden hava jämväl av bolaget införskaffats från med navigationsförhållandena i dessa farvatten praktiskt förtrogna personer. Sålunda föreligger från kaptenen Otto Sverdrup och docenten Adolf Hoel ett utlåtande, som i avskrift återfinnes i bil. 6. Det framgår av vad som sålunda kunnat inhämtas, att som regel månaderna juli, augusti och september utan allvarliga svårigheter böra kunna utnyttjas för utfraktningen. Vissa år är Spetsbergens västkust under dessa månader helt fri från drivis. Andra år uppträder sådan i juli och in i augusti, och ett år som 1915, vilket anges som exceptionellt svårt, var hela säsongen karaktäriserad av besvärande drivis. Någon regelbunden periodicitet i isförhållandena är från år framgår ej av det förefintliga materialet, men väl grupper av år med olika karaktär. De sista 3 à 4 åren synas hava varit relativt gynnsamma ur is- och navigationssynpunkt, och det finnes grundad anledning befara, att på dessa år skall följa en serie år med mera besvärande ishinder. Skeppningsplanen, sådan den ovan refererats, är grundad på en effektiv skeppningssäsong av de nämnda tre månaderna juli—september. Skulle det inträffa, att säsongen måste avkortas med 4 à 5 veckor, vilken möjlighet under vissa år icke synes alldeles utesluten, komma såväl transportkostnaderna som övriga kostnader per ton räknat att ogynnsamt påverkas, i den mån den skeppade kvantiteten till äventyrs nedgår väsentligt under den beräknade. Emel-

lertid anses det föreligga vissa möjligheter att vid behov något utsträcka den användbara skeppningstiden liksom att i allmänhet underlätta framträngandet genom drivisbältet. Genom anbringande av fyrbelysning torde sålunda den i regeln isfria höstsäsongen kunna utsträckas ett par veckor in i oktober. Vidare anse de med förhållandena praktiskt förtrogna, att i fall av drivis genomfarten för vanliga kofferdifartyg kan väsentligt underlättas med hjälp av ett isbrytande och med observationsrigg försett led- och lotsfartyg. Bolaget disponerar ett dylikt av lämplig beskaffenhet, ehuru fartyget kräver förstärkning, huvudsakligen i fråga om ångpanneutrustningen. Kostnaderna för de nu nämnda hjälpåtgärderna till sjöfartens underlättande äro medräknade i föregående kalkyler. De uppskattas att motsvara en anskaffningskostnad av cirka 150,000 kronor och en ökning av de årliga kostnaderna med cirka 25 öre per ton.

Någon så stor marginal mellan försäljningspris och produktionspris, med hjälp av vilken nyss antydda risker kunna mötas, föreligger synbarligen icke heller vid den större brytningen, så länge icke det inledningsvis berörda trycket på de engelska kolpriserna upphör och utlöser en motsvarande prisstegring på kolmarknaden.

Med hänsyn till — såsom ovan berörts — att statens järnvägar icke lär kunna mottaga mera än cirka 80,000 ton och sålunda en kvantitet av i runt tal 100,000 ton spetsbergskol måste placeras på privata händer under loppet av en mycket begränsad säsong, kan det ifrågasättas, huruvida icke härvid säljaren kan bli under vissa förhållanden tvingad att i viss mån så att säga realisera sin vara, d. v. s. trycka priset. En upplagring av någon större kvantitet i svensk hamn torde på grund av därmed förenade kostnader knappast vara att räkna med. Med andra ord, säljaren av spetsbergskol kan icke utnyttja marknadens prisfluktuationer under årets olika tider, under det att köparen härvid har sin fulla frihet. Även ur den nu anförda synpunkten vore en större marginal än den kostnadskalkylerna givit högeligen önskvärd, om företagens drift skall tänkas lagd på vanlig affärs-mässig grundval. Erinras må vidare, att de nyanläggningar, som krävas för den större kvantitetens brytning och utlossning, icke kunna bli färdiga förrän tidigast 1924. Intill dess kommer den nuvarande driften eventuellt att löpa med underskott, vilken post kommer att medföra viss ytterligare belastning av kapitalkontot.

Utredningen har visat, att, om gruvdriften utvidgas att omfatta en årlig skeppningsbar brytning av 200,000 ton, det synes finnas utsikt, att företaget skall bära sig under normala förhållanden, ehuruval den kalkylerade förtjänstmarginalen icke är stor, med hänsyn till de många osäkra faktorer och risker, som otvivelaktigt finnas men vilka icke kunna med säkerhet bedömas. I varje fall synas dock eventuella förluster vid en fortsatt drift väga mindre mot de förluster, som uppstå vid en nedläggning av driften för längre tid. Även en kortare tids nedläggning torde utom åsamkande av direkta kostnader hota att spoliera ganska stora värden.

Det för utvidgningen erforderliga kapitalet beräknas som nämnt till följande belopp nämligen:

för nyanläggningar	kronor	1,890,000
» likvidering av lån	»	1,560,000
» rörelsekapital	»	1,627,000
räntor under byggnadstiden	»	173,000
	Summa kronor	5,250,000.

Rörande de lämpligaste *formerna för arbetets fortsatta bedrivande* har kommerserådet K. Sidenvall i en av honom verkställd utredning anfört bland annat följande:

»Att bolagets verksamhet varit förlustbringande under de år efter krigets avslutande, då stenkolspriset fallit till endast en bråkdel av topprisen, är icke ägnat att förväna, då man betänker, att bolaget på sommaren måst engagera personal för den kommande vinterns brytning och träffa löneavtal med densamma samt anskaffa alla för övervintringen nödvändiga förråd, men först påföljande sommar kunnat utskeppa och försälja kolen till då rådande pris, som varit kanske endast hälften eller tredjedelen av de pris, som legat till grund för löneavtal och kalkyler. Det är då ganska naturligt, att bolagets rörelsekapital blivit förbrukat och att ekonomiska svårigheter uppstått. För att avhjälpa detta missförhållande erfordras tillskott av nytt kapital, varvid, då enskilt sådant ej torde kunna påräknas i erforderlig utsträckning för närvarande, förslag framkommit, att svenska staten skulle träda stödjande emellan för att åt Sverige bevara de betydande stenkolstillgångar, som nu finnas på svenska händer.

I händelse av ett ökat intresse från statens sida har det spörsmålet framställts, huruvida det kunde vara lämpligt att tillsvidare nedlägga driften (alternativ I), i avvaktan på att stenkolspriserna skulle stabiliseras och säkrare kalkyler kunna upprättas än för närvarande är möjligt, eller om driften skulle fortsättas i huvudsakligen den omfattning, som nu befintliga eller i relativt ringa mån kompletterade anläggningar medgiva (alternativ II), eller huruvida anläggningarna skulle ytterligare utvidgas under närmaste tiden för att möjliggöra en utskeppning av t. ex. 200,000 ton årligen (alternativ III). Dessa tre alternativ tarva särskilt övervägande.

Alt. 1.

Ett temporärt nedläggande av driften skulle kunna vara fördelaktigt, om utgifterna under denna period vore lägre än förlusten på verksamheten med brytning i mest ekonomiska omfattning. Bland olägenheterna böra särskilt framhållas, att såväl byggnader och maskiner som själva gruvanläggningen under tiden taga skada, delvis kanske mera än om de användas, samt att de ännu så länge osäkra äganderättsförhållandena på Spetsbergen kunna medföra fara för att bolagets områden skulle kunna annekteras av andra, om icke något till omfattningen fullkomligt obestämt »försvarsarbete» utföres. Såväl härför som för bevakning och nödortfört underhåll av befintliga anläggningar och deras skyddande mot åverkan av möjliga besökare måste personal finnas kvar på Spetsbergen.

Alt. 11.

I händelse driften skall fortsätta i den omfattning, som nu befintliga eller i relativt ringa grad kompletterade anläggningar medgiva, kan antingen a) arbets-

sättet vid brytningen förbliva oförändrat, d. v. s. borrhning för hand och skjutning alltjämt komma till användning, eller b) såväl förskrämmning som borrhning utföras med maskiner. Det senare alternativet medför minskat behov av mänsklig arbetskraft men högre förbrukning av maskinkraft samt ökade anläggningskostnader. En jämförelse mellan kostnaderna i de båda fallen torde därför erfordras.

De detaljer av den nuvarande anläggningen, som äro av största betydelse för bedömande av frågan om maximibrytning och export från Sveagruvan, äro tillgången på bostäder och utlastningsanordningarna. Av det föregående framgår, att bostadsbeståndet medger en bruttobrytning av över 100,000 ton, vilken siffra med hänsyn till den likaledes förut omnämnda fransorteringen av skiffern kan sättas till cirka 105,000 ton, medgivande en skeppning av väl de 100,000 ton, som påräknas kunna utlastas under seglationstiden.

Alt. II a.

För detta alternativ erforderligt anläggningsskapital skulle alltså uppgå till 130,000 kronor, men kan möjligen för de första åren begränsas till 25,000 kronor.

För att vid arbete med förskrämningsmaskiner kunna beräkna antalet erforderliga maskiner erfordras givetvis kännedom om maskinens effekt i den gruva eller kolflöts, varom fråga är.

Alt. II b.

Övriga omkostnader torde kunna beräknas lika som i föregående fall utom för stenkol, varav förbrukningen genom ökat kraftbehov beräknas stiga till 3,100 ton. Om priset härpå fortfarande beräknas efter 15 kronor, uppgår kostnaden för stenkolförbrukningen till 46,500 kronor.

Dessa siffror äro sammanställda i tab. XV.

Tab. XV. Driftkostnader. Alt. II b.

Spetsbergen:

Avlöningar:

Befäl	54,980	
Underbefäl	43,800	
Övrig personal	630,000	728,780

Material:

för gruvan m. m.	157,500	
» proviant	35,000	
» verkstad, kraftstation m. m.	36,000	
» kontor m. m.	10,000	
» stenkol	46,500	285,000

Försäkringar m. m.	20,000
-------------------------	--------

Utlastning	97,000
------------------	--------

Personalens resor	60,000
-------------------------	--------

Stockholmskontoret:

Personal- och kontorskostnader	120,000
--------------------------------------	---------

Summa kronor 1,310,780.

Fördelas denna kostnad på 102,000 skeppningsbara ton, blir kostnaden kronor 12.85 per ton fritt ombord Sveagruvan, oberäknat royalty, räntor, avskrivningar m. m.

Utgifterna för nyanläggningar och nyanskaffningar beräknas, till stor del med ledning av utav bolaget inhämtade uppgifter, till nedanstående, i tabell XVI angivna belopp.

Tab. XVI. Anläggningskostnader. Alt. II b.

Gruvan:

4 förskrämningsmaskiner à 10,000	40,000	
4 skakrännor à 2,500	10,000	
10 elektriska bormaskiner à 600	6,000	
Transformator och elektriska ledningar	25,000	
Räls med tillbehör och inläggning (9 kg. m.)	18,000	
Flyttning av lindragningsmaskineri	15,000	
Ändring av gruvvagnar 100 st. à 100	10,000	
Fläkt med ledningar	13,000	
Belysning i gruvan och diverse	13,000	150,000

Linbana, upplag och kaj:

4 linbanebockar av järn à 2,000	8,000	
20 linbanekorgar à 300	6,000	
Spår och växlar på kolupplag	6,000	
Flyttbar kolficka	5,000	
Förlängning och förstärkning av kajen	111,000	
Förtöjningsanordningar	8,000	
20 vagnar à 250	5,000	149,000

Kraftstationen:

Kondensor med vattenledning och pumpar	75,000	
Reparation av grunder och hus	18,000	93,000

Husbyggnader:

Marketeri med ångkök och snösmältningsanordning	105,000	
Ändring av nuvarande marketenteri	10,000	
Bostäder (rum och kök) för 12 familjer à 5,000	60,000	175,000

Radiostation:

Ytterligare en mast	6,000	
Vägar, terrasseringar och diverse cirka 10 procent	65,000	

Summa kronor 638,000.

Utgående från samma produktions- och effektsiffror som i föregående fall, beräknas för en bruttobrytning av 206,000 ton 5 förskrämningsmaskiner vara erforderliga, och skulle från de 5 linjer, i vilka maskinerna arbeta, utfrakten förmedlas genom första linjen för 3 och genom andra linjen för 2, sedan brytningen avslutats i det område, vars kol utfraktas direkt i huvudtunnelns högra parallell. — — —

Att. III.

Departementschefen har för egen del anfört följande:

Departements-
chefen.

»Det bolag, som på sommaren år 1921 under statens medverkan bildades för bevarande i svensk ägo av de i svenska händer befintliga väldiga stenkolstillgångarna å Spetsbergen, svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, har, såsom av det förut sagda framgår, alltifrån sin tillkomst haft att kämpa med mycket stora ekonomiska svårigheter. Den vid bolagets bildande uppgjorda finansplanen har, närmast till följd av de senaste årens starka prisfall å stenkol, icke kunnat hållas, och endast genom upprepade statsingripanden av tillfällig natur har det kunnat förhindras, att bolaget redan nödgats träda i likvidation. Då det icke är möjligt att på nyss antytt sätt längre sörja för bolagets fortbestånd, är situationen nu den, att bolaget *antingen* måste tillföras ytterligare kapital i en omfattning, som gör det möjligt för bolaget att reda sig såsom självständigt drivet företag, *eller ock* snarast möjligt likvidera sin verksamhet och realisera sina tillgångar.

I förra fallet, d. v. s. därest man anser, att bolaget bör bestå och dess tillgångar bevaras i svensk ägo, har man, såsom ock vid den verkställda sakkunnigutredningen skett, att undersöka, huruvida det kan ställa sig fördelaktigast att tillsvidare nedlägga driften vid bolagets gruvor och inskränka sig till de för gruvrättighetens försvarande nödvändiga arbetena eller att fortsätta rörelsen, därvid utgångspunkten givetvis bör vara ett sådant anordnande av driften, att bästa möjliga ekonomiska resultat vinnes. För de jämförande beräkningar, som i dylikt hänseende av de sakkunniga uppgjorts, har jag i det föregående redogjort. De sakkunniga hava härvid sökt att väga den förlust, en nedläggning av driften ostridigt skulle medföra, mot den förlustrisk, som vid en fortsatt drift kunde anses föreligga, och därvid kommit till den bestämda uppfattningen, att de kapitalutlägg, som vid ett nedläggande av driften skulle erfordras för reglering av bolagets svävande skulder samt för försvarsarbeten m. m., måste anses så stora och de anläggningsvärden, som i dylikt fall skulle spolieras, så betydande, att ett fortsättande av driften, utvidgad till att omfatta en årlig brytning av cirka 200,000 ton stenkol, ur ekonomisk synpunkt måste anses vara att föredraga. Till den av de sakkunniga sålunda uttalade uppfattning-

gen, vilken grundar sig på en ytterst ingående undersökning av bolagets ställning och förutsättningar samt situationen på kolmarknaden och dess sannolika förändringar under framtiden, har kommerskollegium bestämt anslutit sig, därvid kollegium särskilt understrukit, att, därest åtgärder skola vidtagas för koltillgångarnas bevarande i svensk ägo, de sakkunnigas förslag om utökning av kolbrytningen till nyss angivna årliga kvantitet ur ekonomisk synpunkt avgjort vore att föredraga framför övriga i ärendet framkomna alternativ. Under sådana omständigheter lär vid det slutliga ståndpunktstagandet i förevarande ärende valet böra stå emellan att *antingen* tillföra bolaget ökat kapital, så att en utvidgning av driften i ovan antydd omfattning blir möjlig, *eller ock* låta bolaget falla och taga de därav föranledda konsekvenserna.

Det avgörande, som i nu ifrågavarande hänseende från statsmakternas sida måste träffas, synes mig — särskilt med hänsyn till omöjligheten för även de mest sakkunniga att med visshet bedöma den framtida utvecklingen på kolmarknaden och den betydelse, spetsbergskolen kunna komma att få för vårt lands bränsleförsörjning — i hög grad vanskligt. Lämnas bolaget av statsmakterna åt sitt öde, har man att räkna med, icke blott att det kapital, staten redan insatt i företaget, 2,000,000 kronor, i sin helhet går förlorat, utan framför allt, att syftet med statens kapitalengagemang i företaget eller kolfyndigheternas bevarande i svensk ägo definitivt förfelas. För en utveckling av driften åter, på sätt de sakkunniga föreslagit, erfordras enligt de sakkunnigas till riktigheten obestridda beräkningar ett ytterligare kapitaltillskott av icke mindre än 5,250,000 kronor, därav enligt den av de sakkunniga förordade överenskommelsen med bolaget staten skulle bidra med 4,500,000 kronor. Och icke ens med ett dylikt kapitaltillskott förefinnes någon *absolut* garanti för, att bolagets rörelse under alla förhållanden är säkerställd.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda uttala, att jag anser det intresse, som, särskilt med hänsyn till framtiden, är knutet vid bevarandet åt Sverige av bolagets koltillgångar å Spetsbergen, så starkt, att staten — trots därmed förenade ekonomiska risker — icke bör undandraga sig det ytterligare kapitalengagemang, som erfordras, för att den svenska kolbrytningen å Spetsbergen må kunna utvidgas till en, såvitt nu kan bedömas, ekonomiskt lönande omfattning.

Det för dylikt ändamål erforderliga kapitaltillskottet har, såsom redan nämnts, av de sakkunniga uppskattats till sammanlagt 5,250,000 kronor. Efter ingående förhandlingar med de personer, vilka stå i

borgen för bolagets nuvarande banklån, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att av detta belopp 4,500,000 kronor tillskjutas av staten, medan återstoden, 750,000 kronor, skulle under vissa närmare angivna villkor garanteras av nyss omförmälda borgensmän. Vid förhandlingarna hava ifrågavarande privatpersoner bestämt förklarat sig icke vilja eller kunna sträcka sin garanti längre än nyss angivits. Att annorledes på privat väg uppbringa någon del av det erforderliga kapitalet lär vara fullständigt uteslutet. Under sådana omständigheter och då en nedprutning av den för säkerställande av bolagets drift såsom nödig ansedda summan icke skulle vara förenlig med det syfte, man genom det ytterligare kapitaltillskottet vill vinna, nämligen att skapa en för bolagets fortbestånd någorlunda bärkraftig ekonomisk bas, anser jag mig böra förorda, att staten påtager sig anskaffningen av det av de sakkunniga i dylikt hänseende ifrågasatta beloppet, 4,500,000 kronor.

I avseende å den form, i vilken statens kapitalinsats skulle ske, hava de sakkunniga föreslagit, att beloppet skulle tillföras bolaget såsom lån och icke, såsom vid statens tidigare kapitalengagemang i företaget ägt rum, mot erhållande av aktier. Med hänsyn till föreliggande omständigheter och särskilt därtill, att goda utsikter för en snar reglering av rättsförhållandena å Spetsbergen torde förefinnas, varmed skulle följa möjlighet att till säkerhet för beviljat lån erhålla inteckning i bolagets fastigheter, gruvor och anläggningar därstädes, anser jag i likhet med de sakkunniga låneformen vara att förorda.

Enligt de föreslagna ändringarna i bolagsordningen skulle den nuvarande begränsningen till 6 procent i rätten till vinstutdelning å preferensaktierna bortfalla. I stället skulle i bolagsordningen intagas ett stadgande av innehåll, att, sedan först dessa aktier fått utdelning med nämnda procentsats och därefter stamaktierna likaledes erhållit 6 procents utdelning, eventuellt överskjutande vinst skulle delas lika mellan samtliga aktier. Vidare skulle rörande antalet styrelseledamöter och revisorer införas bestämmelser av sådant innehåll, att staten i vartdera fallet erhöle majoritet och därmed erforderligt inflytande å bolagets ledning. Än vidare skulle statens majoritetsställning befästas därigenom, att preferensaktiernas röstvärde ökades till det tredubbla.

Ovannämnda privata krediter å tillhoppa 750,000 kronor skulle, såsom jag redan nämnt, garanteras av de personer, som för närvarande stå i borgen för bolagets banklån. Krediterna skulle för tiden 1 juli 1923—30 juni 1928 utgöra 750,000 kronor jämte ränta och därefter minskas med en femtedel varje år.

Utöver de bestämmelser, som inrymts i det av de sakkunniga uppgjorda kontraktsförslaget, synes mig emellertid i en överenskommelse mellan staten och bolaget böra intagas ytterligare ett stadgande, vars önskvärdhet av de sakkunniga i betänkandet vitsordats, utan att de dock på denna punkt lyckats under förhandlingarna ernå en uppgörelse. Det rör sig om den rätt till royalty av 50 öre för varje ton av bolaget brutna stenkol, som under tolv års tid, räknat från och med den 1 januari 1923, tillkommer det för exploateringen av de nu i bolagets händer befintliga kolfälten å Spetsbergen först bildade företaget, aktiebolaget Isfjorden-Belsund. I likhet med de sakkunniga anser jag rimligt, att, om nu genom ytterligare kapitaltillskott från statens sida brytningen å dessa fält väsentligt utvidgas, en begränsning äger rum av den kolkvantitet, å vilken dylik royalty får tillgodonjutas. Vid de förhandlingar, som i förevarande avseende förts mellan mig och de personer, som representera det privata aktieägarintresset i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, har jag såsom ett oeftergivligt villkor för ytterligare statligt kapitaltillskott till bolaget hävdadt, att bolaget skulle förplikta sig att utverka, att ifrågavarande royaltyrätt begränsades till att avse en högsta årlig stenkolskvantitet av 75,000 ton. Resultatet har blivit, att förberörda privatpersoner, vilka icke äga majoritet men dock ett betydande inflytande i aktiebolaget Isfjorden-Belsund, förklarat sig för sin del beredda att söka genomdriva ett medgivande från sagda bolags sida, innefattande begränsning av royaltyrätten på sätt av mig angivits. Under sådana omständigheter och då jag anser förevarande villkor både så rimligt och så betydelsefullt, att det vid ett ytterligare statligt kapitalengagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen icke bör eftergivnas, har jag ansett ett stadgande av ovan antydd innebörd böra intagas i kontraktsförslaget.»

*Utskottets
yttrande.*

Vid statsmakternas tidigare ställningstagande till förevarande fråga har framhållits vikten för landet av att kunna förfoga över de för svensk räkning ockuperade fyndigheterna på Spetsbergen, vilka inrymde kolager, tillräckliga att under århundraden framåt, i den mån transportmöjligheterna det medgiva, lämna ett mycket betydelsefullt tillskott till täckandet av Sveriges behov av kolbränsle. Dessa synpunkter torde alltjämt böra fasthållas, då det nu ifrågasättes en ytterligare insats från statens sida för att kunna åt landet bevara ifrågavarande bränsletillgångar. I detta avseende kan utskottet i övrigt inskränka sig till att hänvisa till den utredning, som av departementschefen förebragts, och till de synpunkter, som denne för egen del härutinnan anfört. Här må nu endast erinras om de

betydande ekonomiska upppoffringar som från andra nationers sida ägt rum för att åt dem säkerställa utnyttjandet av andra liknande fyndigheter på Spetsbergen. Så har, enligt utskottet tillhandakomna upplysningar, motsvarande holländska företag, Nederlandsche Spitsbergen Compagnie i dagarne erhållit statsgaranti för ett lån på 5—6 miljoner gulden. Detta förhållande synes vara förtjänt av desto större uppmärksamhet såsom ett bevis på det intresse, som från holländsk sida ådagalagts för dessa fyndigheter trots deras avlägsna läge och trots Nederländernas övriga jämförelsevis goda åtkomstmöjligheter på kol tack vare en betydande produktion inom själva moderlandet och särskilt på grund av närheten till andra på kolmarknaden dominerande länder. Beträffande Norge upplyses i propositionen, att de förskott, som av norska staten lämnats, till i juli 1922 uppgingo till omkring 12,800,000 norska kronor; och genom stortingsbeslut den 21 juli 1922 erhöll regeringen bemyndigande att efter beprövande lämna fortsatt stöd för driftens uppehållande samt för närmare undersökningar rörande de norska kolfältens utsträckning m. m.

I detta sammanhang torde det också få anses befogat bringa i erinran de åhsträngningar och upppoffringar, som jämväl från andra länders sida för närvarande göras för att åt respektive land säkerställa det framtida behovet av bränsle; härom vittnar bland annat den starkt framträdande internationella konkurrensen om världens oljekällor ävensom vissa andra likartade förtrustnings- och monopolsträvanden.

Även med dessa utgångspunkter har utskottet dock icke ansett sig kunna tillstyrka att lån nu lämnas i så stor utsträckning som i propositionen förutsatts. Det har där föreslagits att utöver tidigare tecknade aktiekapital av 2,000,000 kronor nu skulle lämnas ett ytterligare låneunderstöd på 4,500,000 kronor, varav icke mindre än 1,740,000 kronor skulle nedläggas på anordningar för utvidgad drift. Det är att märka, hurusom de nu rådande osäkra internationella förhållandena, vilka icke äro minst framträdande beträffande kolmarknaden, göra ett bedömande av Spetsbergsföretagets framtidsutsikter särskilt vanskligt. Att under ett dylikt ekonomiskt osäkerhetstillstånd biträda ett förslag av sådan omfattning, som det i propositionen innefattade, kan enligt utskottets mening icke anses tillrädligt eller lämpligt.

Otvivelaktigt måste det dock å andra sidan anses tillfyllestgörande ådagalagt att staten icke bör vägra bolaget sitt fortsatta understöd, i första hand för att förhjälpa detsamma ur det ekonomiska trångmål, som genom oförutsedda omständigheter och närmast genom det katastrofartade fallet av stenkolspriset för detsamma uppkommit, men också för

att möjliggöra en fortsatt drift under gynnsammare tekniska förutsättningar än hittills.

För åstadkommande av en mera rationell drift erfordras, såsom av de verkställda utredningarna framgår, i första hand en omläggning av de nuvarande brytningsmetoderna. För närvarande sprängas kolen loss utan s. k. »förskrämning». Härav följer kvalitetsförsämring och lägre försäljningsvärde. På grund av flötsens ojämna lutning i flera av arbetsorterna är dessutom transporten inne i gruvan besvärlig, varjämte vid nuvarande brytningsmetod ett omfattande system av transportvägar måste underhållas.

Genom införande av förskrämningsmaskiner och linjebrytning samt de brutna kolens förflyttning med mekanisk transportör från de olika delarna av linjen till utfraktsvagnarna i utfraktsorten vid linjens nedre ända skulle dels lastningen underlättas och transport med handkraft så gott som bortfalla, dels transporten i hög grad koncentreras, så att endast ett mindre antal vägar behöfde underhållas. En dylik omläggning i mera rationell riktning av driften, vilken måste anses nödvändig för att fyndigheterna skola kunna med framgång exploateras, förutsätter emellertid, även om någon större utvidgning av företaget icke vidtages, ett visst kapitalutlägg för inköp av förskrämnings- och bormaskiner, linbaneanordningar, utfraktsanordningar m. m.

En enligt utskottets mening lämplig moderniseringsplan innefattas i det i propositionen omförmälda alternativet II b. Utan att nu behöva medföra ett alltför stort kapitalutlägg innebär dock detta alternativ utförandet av vissa anordningar, som torde lämna tillfälle till företagets exploaterande efter tidsenliga metoder och öppna möjlighet till ett konstaterande av hållbarheten av de uppgjorda driftskalkylerna. Samtidigt kunna dessa anordningar betraktas ingå som ett led i ett större utvidgningsprogram, med vilket fulla genomförande emellertid tillsvärdare skulle anstå.

På detta sätt skulle brytningens omfattning komma att begränsas till hälften av den i propositionen antagna eller till cirka 100,000 ton per år i stället för 200,000 ton. Till jämförelse må nämnas att den skeppningsbara brytningen under brytningsåret 1 juli 1922—30 juni 1923 beräknas komma att uppgå till 75,000—80,000 ton.

Sammanlagda kapitalbehovet för de nyanläggningar, som enligt ifrågakvarande begränsade alternativ skulle komma till utförande, har beräknats till 638,000 kronor. Även om detta belopp i och för sig kan synas betydande, bör dock uppmärksammas, att detsamma med cirka

1,100,000 kronor understiger motsvarande summa enligt propositionen, 1,740,000 kronor.

Givetvis bliva framställningskostnaderna vid detta begränsade alternativ något ofördelaktigare än enligt propositionen eller, på sätt framgår av de uppgjorda beräkningarna, 24 kronor 55 öre per ton cif svensk hamn mot 22 kronor 65 öre för propositionens större alternativ¹, varvid inräknats ränta å upplånade medel men icke å aktiekapitalet. För det större alternativets del har dock därjämte ansetts böra räknas med en extra avskrivning av 150,000 kronor, i vilket fall motsvarande pris uppgår till 23 kronor 50 öre. Enligt utskottets mening torde den sålunda föreliggande skillnaden mellan de båda förslagen icke kunna tillmätas avgörande betydelse i betraktande av att det här är fråga om ett försöksföretag, som till en början bör bedrivas i endast begränsad omfattning och med minsta möjliga kapitalutlägg, i avvaktan på blivande utvidgningar, sedan bärigheten av företaget hunnit tillförlitligen utrönas. Under antagande av en årlig brytningskapacitet av 100,000 ton skulle kostnaden för verksamhetens bedrivande enligt detta av utskottet tillstyrkta alternativ kunna beräknas komma att med omkring 100,000—200,000 kronor överstiga motsvarande kostnader enligt propositionens förslag för 200,000 tons drift. Även om denna siffra får betraktas såsom i hög grad approximativ, måste den dock anses vara av intresse såsom belysande för de båda alternativens förhållande till varandra ur driftsynpunkt. Med hänsyn tagen till det betydande anläggningskapital, som inbesparas genom ett antagande av ifrågavarande begränsade alternativ, eller såsom nyss nämnts över 1,000,000 kronor, torde nämnda ökade driftkostnadssiffra icke kunna sägas vara alltför väsentlig.

För att driften enligt denna begränsade plan skall anses säkerställd erfordras dock, förutom ovannämnda för nyanläggningar och moderniseringsåtgärder avsedda belopp av 638,000 kronor, också att ytterligare medel beredas till rörelsekapital. Enligt vad utskottet inhämtat, torde emellertid i detta avseende ett belopp av omkring 500,000 kronor visa sig tillfyllest. Ytterligare förutsättes härvid, att bolaget av vederbörande köpare, hittills i huvudsak svenska staten, kan påräkna förskott å inköpta men ej ännu levererade kol, allteftersom dessa brytas vid Spetsbergen. Några betänkligheter mot en sådan anordning torde icke böra möta, under förutsättning självfallet att de lämnade förskotten icke överstiga

¹ Till jämförelse må nämnas att, enligt för utskottet tillgängliga uppgifter, dagspriset å prima engelska ostkustkol kan beräknas utgöra 33—35 kronor per ton fritt svensk hamn. Spetsbergskolen beräknas för närvarande hava ett försäljningsvärde, med 8 procent understigande värdet för engelska kol av nyssnämnda kvalitet.

det värde de brutna kolen, frakt m. m. oberäknad, kunna anses äga vid Spetsbergen. Önskligt är dock därvid att trygghet i möjligaste mån vinnes för att äganderätten till de kolkvantiteter, vilka sålunda förskottsvis betalats, omedelbart övergår till köparen eller ock att rätten till densamma för fall av likvidation eller eljest icke kan göras köparen stridig av tredje man.

Vid sitt bedömande av bolagets kapitalbehov har utskottet emellertid också ansett sig kunna utgå ifrån att den nuvarande enskilda krediten skall i betydligt större utsträckning än i propositionen förutsatts kunna under den närmaste tiden tryggas åt bolaget. Med utgångspunkt från att de till den 1 juli 1923 garanterade enskilda lånen uppgå till i runt tal 1,500,000 kronor, har utskottet sålunda ansett det kunna påfordras, att en amortering av dessa icke behöver förekomma med högre belopp än $\frac{1}{10}$ eller 150,000 kronor per år, varav den första avbetalningen den 1 juli 1923 och alltså den sista den 1 juli 1932.

Beträffande den rätt, som tillkommer aktiebolaget Isfjorden—Belsund att under tolv års tid, räknat från och med år 1923, uppbära royalty med 50 öre för varje ton brutna stenkol, har utskottet visserligen uppmärksammat de begränsningar av denna till att omfatta en högsta årskvantitet av 75,000 ton, som numera genomdrivits. I det läge, hela spörsmålet om Spetsbergsbolagets finansiering nu befinner sig, torde emellertid ytterligare eftergifter från aktiebolaget Isfjorden—Belsund skäligen kunna påkallas. Enligt utskottets mening bör i sådant syfte från vederbörande utverkas medgivande att upplupen royalty endast behöver utbetalas i den mån uppkomna vinstmedel härtill lämna tillgång.

Enligt utskottets förslag skulle alltså svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i statslån erhålla dels vad som erfordras för ovannämnda nyanläggningar eller alltså 638,000 kronor dels ock till beredande av rörelsekapital 500,000 kronor. Med hänsyn till de amorteringar å de enskilda lånen, som den 1 juli 1923 och den 1 juli 1924 skulle verkställas, torde för säkerställande av bolagets kapitalbehov statslånet icke böra sättas lägre än 1,500,000 kronor, att utgå med 1,000,000 kronor den 1 juli 1923 och 500,000 kronor den 1 juli 1924.

Vad den enskilda krediten i övrigt beträffar skulle denna, såsom nyss nämnts, med utgångspunkt från att den redan för närvarande och intill den 1 juli 1923 är garanterad till belopp av i runt tal 1,500,000 kronor, icke få minskas med högre belopp än 150,000 kronor varje 30 juni, så att densamma för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 alltså

säkerställes till belopp av minst 1,350,000 kronor, för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 till belopp av minst 1,200,000 kronor o. s. v.; tidigast den 1 juli 1932 skulle alltså den nu befintliga borgensgarantin fullt upphöra.

I avseende å amorteringstiden för statslånet och de övriga villkor, som böra uppställas för det nu tillstyrkta statsunderstödet, anser utskottet de bestämmelser, som i detta avseende innefattas i det vid propositionen fogade avtalsförslaget mellan staten och bolaget (Bil. A i prop.) jämte förslag till ändringar i bolagsordning, böra i huvudsak bibehållas oförändrade, dock med undantag för § 5 i avtalsförslaget angående royaltyn till aktiebolaget Isfjorden—Belsund, i fråga om vilken paragraf påkallas en ändring i enlighet med vad utskottet ovan angivit.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört och under erinran, att det för budgetåret 1923—1924 erforderliga anslagsbeloppet, 1,000,000 kronor, torde böra beredas av lånemedel, får utskottet hemställa,

att riksdagen må

a) medgiva, att svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen må av statsmedel beviljas ett lån av 1,500,000 kronor, att utgå med 1,000,000 kronor den 1 juli 1923 och 500,000 kronor den 1 juli 1924 på de huvudsakliga villkor i övrigt, som innefattas i det i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 16 mars 1923 intagna förslaget till överenskommelse mellan svenska staten och svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, dock med följande ändringar, nämligen *dels* beträffande de i § 4 av denna överenskommelse omförmälda säkerheterna för banklån att dessa säkerheter skola avse för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 ett banklån av 1,350,000 kronor jämte ränta, varefter nämnda belopp må minskas med 150,000 kronor varje år, *dels ock* i fråga om den i § 5 av samma överenskommelse angivna royaltyn till aktiebolaget Isfjorden—Belsund att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att såsom villkor för statslånet föreskriva ytterligare inskränkning i rätten till sådan royalty;

b) för beredande av nämnda statslån såsom anslag i riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland

utgifter för kapitalökning under rubriken låneunderstöd anvisa 1,000,000 kronor att utgå av lånemedel.

Stockholm den 24 maj 1923.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *H. F. Lamm*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *J. L. Widell*, *C. G. Ekman*, *J. Nilsson* i Malmö, *E. A. Hallin*, *C. I. Asplund*, *J. Jeansson*, *A. R. Rooth* och *C. Johansson* i Hälsingborg samt
från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén*, *O. H:son Waldén*, *C. R. Jansson* i Falun, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *J. D. Norman*, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *A. Å. Törnkvist* i Karlskrona, *P. M. Olsson* i Blådinge, *J. Olofsson* i Digernäs, *B. F:son Holmgren* och *O. Osberg*.

Reservationer:

av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *H. F. Lamm*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *E. A. Hallin*, *K. V. Rydén*, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *J. Olofsson* i Digernäs och *O. Osberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

av herr *C. G. Ekman*.

*Bilaga a.***Kostnadskalkyl för 102,000 ton skeppningsbar brytning.¹**

Kapitalbehov för nyanläggningar enligt Sidenvall	kronor	638,000
» » likvidering av lån	»	1,560,000
» » rörelsekapital	»	792,000
Räntor under byggnadstiden	»	110,000
	Summa kronor	3,100,000.

Driftkostnader.

	Kronor	Kronor per ton
Brytningskostnad enligt Sidenvall (avr.)	1,311,000	12.85
Royalty för 105,000 ton	52,500	
Exportavgift och skatter	31,500	
Avskrivningar 5 procent på 2,760,000 kronor	138,000	
Ränta på nytt kapitaltillskott 5 procent	155,000	
Summa kostnader på Spetsbergen	1,688,000	16.55
Fraktkostnader exklusive bunkers	632,000	
Summa kostnader cif Göteborg (94,500 ton)	2,320,000	24.55
Medräknas ränta på befintligt aktiekapital, 5 procent på 5,000,000 kronor, blir kostnaden på Spetsbergen	1,938,000	19.00
och cif Göteborg	2,570,000	27.20.

¹ Det av *utskottet* tillstyrkta alternativet.

*Bilaga b.***Kostnadskalkyl för 200,000 ton skeppningsbar brytning.¹**

Kapitalbehov för nyanläggningar enligt Sidenvall	kronor	1,740,000
» » sjöfartens underlättande	»	150,000
» » likvidering av lån	»	1,560,000
» » rörelsekapital	»	1,627,000
Räntor under byggnadstiden	»	173,000
	Summa kronor	5,250,000.

Driftkostnader.

	Kronor	Kronor per ton
Brytningskostnad enligt Sidenvall (avr.)	2,218,000	11.10
Royalty för 206,000 ton	103,000	
Exportavgifter och skatter	60,000	
Avskrivningar 5 procent på 4,100,000 kronor	205,000	
Ränta på nytt kapitaltillskott 5 procent	262,500	
Summa kostnader på Spetsbergen	2,848,500	14.25
Fraktkostnad exclusive bunkers enligt Granholm ...	1,213,000	
Extrakostnader för sjöfartens underlättande	40,500	
Summa kostnader cif diverse hamnar (181,000 ton)	4,102,000	22.65
Medräknas en post för extra avskrivningar av 150,000 kronor, motsvarande cirka 3 procent på lånesumman, blir kostnaden		
på Spetsbergen	2,998,500	15.00
och cif svenska hamnar	4,252,000	23.50
Medräknas alternativt ränta på befintligt aktiekapital, 5 procent		
på 5,000,000 kronor, blir kostnaden på Spetsbergen	3,098,500	15.50
och cif svenska hamnar	4,352,000	24.00.

¹ Det i *propositionen* tillstyrkta alternativet.